

1.

Dagbladets utenriksavdeling

2.

Krigen om Kosovo

3.

Publisert i Dagbladet og Dagbladet på Nett i tidsrommet 1. januar 1999 til 1. november 1999.

4.

Utenriksavdelingen i Dagbladet
Postboks 1184 Sentrum
0107 Oslo
Telefon: 22 31 06 00

5.

Nyhetsredaktør John Arne Markussen
Dagbladet
Postboks 1184 Sentrum
0107 Oslo
Telefon: 22 31 06 00

6.

Dekning av store utenrikshendelser vil i de fleste tilfeller falle utenfor statuttene for SKUP-prisen. Når vi likevel leverer inn arbeidet "Krigen om Kosovo", er det fordi vi mener Dagbladet gjennom systematisk journalistisk arbeid, opparbeidelse av sentrale kilder og undersøkende metoder fikk fram forhold før, under og etter NATO-bombingen av Jugoslavia som ikke tidligere var dokumentert.

Krigen om Kosovo var den desidert viktigste utenrikspolitiske hendelsen i året som gikk. På tampen av årtusenet var det på nytt krig i Europa og det var en krig der Norge deltok. Den norske regjeringen spilte også en sentral rolle gjennom formannskapet i Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE).

I denne rapporten vil vi spesielt framheve fire forhold ved Dagbladets dekning.

- **Vi satte tidlig opp og fokuserte på klare problemstillinger som la føringer for de 31 reportasjereisene vi har hatt til området i år.**
- **Vi gjorde et grundig undersøkende arbeid i Kosovo og Serbia i tiden før NATO startet luftkrigen.**
- **Da luftkrigen startet var vi eneste norske medium i Beograd. Da vår reporter ble utvist, fortsatte vi dekningen fra Beograd gjennom dagboka fra professor Ljubisa Rajic.**
- **Vi var konstant til stede i området og bygget systematisk opp et nettverk av kilder.**

Vi har valgt å levere inn et bredt utvalg av de mange hundre artiklene som stod på trykk for å få fram helheten i Dagbladets dekning, samt de enkeltsakene som bragte fram ny informasjon om overgrepene i Kosovo, om NATOs krigføring, om flyktningsituasjonen og om situasjonen i Kosovo etter krigen.

a)

Kosovo var en del av det internasjonale nyhetsbildet som en "udetonert bombe" på Balkan. Vår beslutning om å følge situasjonen i Kosovo særskilt nøye, bygge opp kunnskap og et bredt kontaktnett i området ble fattet tidlig i 1998. Bakgrunnen var tilspissingen av situasjonen i den jugoslaviske provinsen.

Vi vurderte flere forhold som tilsa at konflikten kom til å få et omfang av internasjonal karakter:

- **UCK-geriljaen økte sin aktivitet.**
- **Kravet om selvstendighet ble uttalt av stadig flere kosovoalbanske grupper.**
- **Den jugoslaviske hærens motangrep mot UCK og mot sivilbefolkningen ble stadig hardere.**
- **Antallet internflyktninger økte dramatisk.**
- **NATO framsatte i juni 1998 militære trusler mot regimet i Beograd på grunn av overgrepene i Kosovo.**
- **Den norske regjeringen med utenriksministeren i spissen hadde og ville få en sentral rolle i konflikten, gjennom OSSE-formannskapet.**
- **Arbeidet i årene før og spesielt 1998, la grunnlaget for vår dekningen av utviklingen i 1999.**

b)

Ved siden av en løpende dekning av begivenhetenes gang, sto tre problemstillinger i fokus for Dagbladets dekning av Kosovo-krisen i januar, februar og mesteparten av mars 1999.

I. Hva var effekten av og strategien bak den jugoslaviske hærens og serbiske styrkers krigføring og overgrep i Kosovo?

II. Hvem utgjorde UCK-geriljaen og hvilken oppslutning hadde de i Kosovo i forhold til president Ibrahim Rugovas ikkevold-politikk?

III. I hvilken grad var det internasjonale samfunn med OSSE og NATO i spissen i stand til å redusere spenningen og beskytte sivilbefolkningen i Kosovo?

c)

Problemstillingene endret seg vesentlig to ganger i løpet av året, da luftkrigen startet og da regimet i Beograd kapitulerte.

24. mars gikk NATO til angrep og slapp de første bombene over Kosovo og Serbia. I denne nye situasjonen fokuserte vi på tre nye problemstillinger ved siden av den løpende dekningen av begivenhetene:

IV. Hvordan var situasjonen inne i Kosovo, og hva var det som drev kosovoalbanere til å strømme ut av provinsen?

V. Hvilken effekt hadde luftangrepet på regimet, hæren og sivile i Serbia?

VI. Kunne NATOs strategi lykkes uten at de menneskelige og økonomiske omkostningene ville bli for belastende og uten at alliansen trappet opp med bakkestyrker?

I begynnelsen av juni kapitulerte president Slobodan Milosevic og NATO-soldater kunne etter nærmere to ukers forhandlinger rykke inn og ta kontrollen over Kosovo. Vi satte opp to nye problemstillinger og hentet inn den tredje problemstillingen fra fasen før luftkrigen startet:

VII. Hvilke overgrep var befolkningen i Kosovo utsatt for og hva var omfanget av dem?

VIII. Hvilke konsekvenser medførte NATOs og dermed også UCK-geriljaens seier for den etnisk sammensatte befolkningen i Kosovo og for det politiske liv i provinsen?

IX. I hvilken grad var det internasjonale samfunn med OSSE og NATO i spissen i stand til å redusere spenningen og beskytte sivilbefolkningen i Kosovo?

d)

Arbeidet ble organisert fra utenriksavdelingen i Oslo hvor ideer ble drøftet, utegående reportere koordinert og arbeid fordelt. Da luftkrigen startet ble utenriksavdelingen utvidet med reportere fra andre avdelinger. Hjemmeredaksjonen var svært raske med å sende ut reportere. Dagbladet var for eksempel på plass i Makedonia og i Beograd samme dag som Knut Vollebæk gav ordre om å evakuere OSSE-observatørene fra Kosovo.

Mesteparten av arbeidet med innsamling og utskrivning av stoff ble gjort av reporterne i felten. Før 24. mars besøkte i alt fire reportasjeteam Serbia og Kosovo. Ved krigens start var vår reporter Håkon Lund eneste norske journalist i Beograd. Da han ble utvist, ble professor Ljubisa Rajic hentet inn for å gi et daglig blick fra Beograd.

Etter krigsutbruddet var reportere fra Dagbladet kontinuerlig tilstede i Makedonia (19.4.99 - 15.06.99), Brussel (til sammen seks uker) og etter hvert også Albania (til sammen seks uker). I tillegg ble det gjennomført reportasjereiser til Montenegro, Ungarn og etter krigen, Serbia og Kosovo. Vi har gjennomført totalt åtte reportasjereiser til Kosovo og Serbia etter krigens slutt. Dagbladets korrespondenter i Paris, Washington og Berlin var en del av krigsredaksjonen fra starten av.

Alle hjemvendte reportere hadde ansvar for å overføre kilder, uferdige saker og annen nødvendig informasjon til den/de som skulle ut på tur. Viktige informanter som folk i hjelpeorganisasjoner og andre ble informert om Dagbladets "vaktskifter" slik at tips til en hver tid nådde reporteren på stedet.

I startfasen av krigen og når Jugoslavia kapitulerte, ble utenriksdesken forsterket på kvelden for å kunne koordinere og sammenskrive rapportene fra felten.

Dagbladets journalistikk fra Kosovo baserte seg i all hovedsak på oppsøkende og undersøkende reportasje fra de aktuelle områdene. Her er noen eksempler på hvordan Dagbladets systematiske arbeid, undersøkelser i felt og graving gav resultater på trykk:

- **Dagbladet var blant de første på stedet etter Racak-massakren og kunne ved hjelp av undersøkelser på stedet og i området rundt tidlig slå fast at det dreide seg om en massakre på sivile i regi av jugoslaviske styrker. Senere sporet avisens reporter opp en liten gutt som hadde overlevd massakren og lagde reportasjen der et øyenvitne gav ytterligere bekreftelser på hva som hadde skjedd.**
- **Dagbladet var første norske medium på plass i Makedonia da OSSE-styrken ble trukket ut og kunne tidlig advare mot den flyktningebølgen som kom til å komme gjennom intervjuer med de første flyktningene og direkte kontakt med sentrale OSSE-ansatte som fortsatt var i Pristina. Da masseflukten startet i påskehelga kunne vi som første avis dokumentere hvordan regulære serbiske styrker kastet albanske flyktninger av toget. Vårt reportasjeteam tok seg inn i ingenmannsland. *Fotograf Aleksander Nordahl fikk prisen Årets Bilde for ett av motivene.***
- **I samme periode dekket Håkon Lund krigen sett fra Beograd og intervjuet blant annet den beryktede militslederen Zeljko Raznatovic, bedre kjent som Arkan. Lund var eneste norske journalist som kunne skildre serbere som søkte tilflukt fra NATOs bomber, stemningen i Beograd og de politiske reaksjonene fra regimet.**
- **Dagbladet var blant de første i verden som møtte utmattede flyktninger fra Kosovo i de vanskelig tilgjengelige fjellområdene på grensa til Montenegro. Avisas reporter dro tilbake til Kosovo etter krigen og dokumenterte skjebnen til den samme flyktningefamilien på deres hjemsted nær Pec/Peja.**
- **Etter krigen var Dagbladet umiddelbart på plass inne i Kosovo og kunne ved hjelp av kontakter blant flyktningene, NATO-informanter og andre kilder, finne fram til og dokumentere grusomheter og overgrep begått av jugoslaviske styrker under krigen. Vi dro også til stedene NATO hadde rapportert om massegraver under krigen, for å etterprøve påstandene.**

En generell utfordring var arbeidet med å dokumentere på hva som egentlig foregikk inne i Kosovo (Problemstilling nr. IV). Det var et mindretall av flyktninger som selv hadde observert eller opplevd grusomheter og grove overgrep, men alle hadde hørt om ting som skulle ha skjedd. Dagbladets ulike reportere i Makedonia la ned mye tid til å etterprøve historiene, gjennom å spore opp og intervjuer personer som hadde bevitnet de historiene om grusomheter og overgrep som alle fortalte om. Registre over flyktninger, samtaler med folk fra samme område i Kosovo og med oppsporing av slektninger i Makedonia var verktøy i arbeidet med å finne de riktige personene. **Vi la stor vekt på at flere flyktninger uavhengige hverandre bekreftet de episodene vi fortalte videre til leserne.**

Reporterne ute i felt hadde under krigen i oppdrag å etterprøve den informasjon som kom fra NATO-hovedkvarteret i Brussel. Dagbladet dokumenterte hvordan NATO-styrkene i Makedonia brøt avtalen med makedonske myndigheter ved å drive aktiv etterretning rettet mot Serbia og Kosovo under selve krigen. Ifølge avtalen skulle NATO-styrkene i Makedonia ikke brukes offensivt mot Jugoslavia. **Gjennom mange intervjuer med franske NATO-offiserer, oppsøking av framskutte franske posisjoner på grensa mot Serbia og besøk i**

ulike leire, avslørte Dagbladet hvordan NATO overvåket jugoslaviske troppebevegelser og at materialet ble sendt direkte til Brussel der de som pekte ut bombemål satt.

Ved siden av oppsøkende journalistikk benyttet vi oss av en lang rekke skriftlige kilder og arkivmateriale. I Norge benyttet hjemmereporterne seg av Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementets postjournaler. Blant annet ble all korrespondanse mellom OSSEs sendelag i felten og OSSE-kontoret i UD, journalført. Rapportene inneholdt nye opplysninger og utdypning av informasjon som var allment kjent. Brev fra journalene fortalte også om ulike europeiske og amerikanske initiativ overfor situasjonen i Kosovo både før, under og etter krigen. Etter krigen avslørte Dagbladet EUs svarteliste over ledende serbere som nå ikke kan reise ut av landet og som har fått sine konti i utlandet frosset. Norge fulgte senere den samme linja.

En sentral faktor bak dekningen av den politiske situasjonen i Beograd etter at Håkon Lund var utvist, samt dekningen av de ulike møtene mellom regimet og representanter for OSSE før krigen, var et omfattende nettverk av kilder både i OSSE og i den jugoslaviske administrasjonen. For eksempel avslørte Dagbladet hvordan Slobodan Milosevic hadde skjelt ut Knut Vollebæk under deres siste møte. Under krigen hadde Dagbladet direkte tilgang til kilder nær Vuc Draskovic som kunne gi informasjon om hvorfor han gikk ut av regjeringen.

Internett var en uvurderlig støtte i arbeidet med å skaffe bakgrunnsmateriale, analyser og informasjon om konkrete emner. Gjennom aktiv bruk av internett og etterretningskilder kunne Dagbladet fortelle hvordan regimet i Beograd fikk smuglet inn olje til tross for den omfattende internasjonale blokaden. Internett og en lang rekke skriftlige kilder var avgjørende for vår produksjon av et eget Kosovo-bilag.

Vi la også vekt på den analyserende kommentaren i vår krigsdekning. Dagbladet var i flere tilfeller først ute med kommentar-artikler som pekte på konflikter og problemer før de oppstod på bakken.

De viktigste kildene i felten var flyktningene og folk fra hjelpeapparatet for flyktningene, samt NATO-offiserer. I Norge ble uavhengige eksperter, etterretningskilder og kilder innen forsvaret sentrale. **Sist, men ikke minst, spilte de kontaktene Dagbladets reportere hadde opparbeidet før krigen, en uvurderlig rolle.**

For kosovoalbanske kilder lå vanskeligheten i å finne dem igjen. De fleste hadde flyktet eller lå i dekning inne i Kosovo. I forhold til de politiske kildene i Beograd var vanskeligheten å komme gjennom på telefon.

Det største problemet i dekningen av krigen var at vi, som de fleste andre nyhetsmedier i verden, var utestengt fra krigens hovedarena – Kosovo og Serbia. Det siste løste vi ved å engasjere professor Ljubisa Rajic som daglig kommentator i avisa. Gjennom han fikk leserne et unikt og eksklusivt innblikk i hva som foregikk i Beograd. Vi valgte også ved to tilfeller å kjøpe stoff fra den slovenske frilanseren Bostjan Slatansek som gjennom ett års arbeid fikk innpass i UCKs leire på grensa mellom Albania og Kosovo. Slatansek fikk bli med UCK-soldater inn i Kosovo og fikk ut stoff Dagbladet var alene om.

En annen vanskelighet var en generell mistro mot journalister fra NATO-land blant vanlige makedonere. Mye tid og arbeid gikk med på å bygge opp et tillitsforhold til kilder i Makedonia

7.

Det er ikke mulig å gi noe nøyaktig tall for hvor mange arbeidstimer og fritidstimer som ble brukt på krigen. Kosovo-krisen preget hele Dagbladets utenriksdekning i den perioden krigen varte og på det meste var 20 reportere kun beskjeftiget med krigsdekningen.

8

Vi vil trekke fram to spesielle erfaringer. Den viktigste årsaken til Dagbladets gode dekning av krisen i Kosovo var at vi hele tiden baserte oss på oppsøkende reportasje i felten. Fra alle sider i krigen, NATO, albanerne og jugoslaviske myndigheter, ble det sendt ut hauger av desinformasjon. Kun gjennom å være til stede og sjekke opplysningene selv, kunne vi få et noenlunde korrekt bilde av hva som foregikk. **Tilstedeværelsen og det systematiske arbeidet overfor kilder var også avgjørende for at Dagbladet kunne dokumentere hendelser ingen andre fikk med seg og rapportere om hendelser før andre medier.**

Den andre erfaringen var viktigheten av å gjennomføre grundige samtaler med hjemvendte reportere. Målet med dette var todelt. For det første måtte alle journalister og fotografer som hadde vært på jobb i området, inn til samtale med bedriftshelsetjenesten slik at vi i størst mulig grad unngikk psykiske slitasjer. I tillegg gjennomførte vi grundige samtaler på avdelingen for å sikre at kunnskap, kontakter og annen informasjon ble gitt videre til andre reportere som skulle reise til området.

9.

Oslo, 17.1.00

John Arne Markussen
Nyhetsredaktør